

ІНФОРМАЦІЙНІ ОБ'ЄКТИ У СЕРЕДОВИЩІ МІСТА: ДОСЛІДЖЕННЯ АСПЕКТІВ РОЗГЛЯДУ ПРОБЛЕМИ

Сергеева Н.В., аспірант

Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Анотація. Стаття присвячена розгляду аспектів, які формують складові кола проблеми представлення інформаційних об'єктів у середовищі міста. Такий системний аналіз дозволяє окреслити багатовекторний характер дослідження та визначити його найменш вивчені питання.

Ключові слова: міське середовище, інформаційні об'єкти, аспекти вивчення. **Аннотация.** Сергеева Н.В. **Информационные объекты в среде города: исследование аспектов рассмотрения проблемы.** Статья посвящена рассмотрению аспектов, которые формируют составляющие круга проблемы представления информационных объектов в среде города. Такой системный анализ позволяет обозначить многовекторный характер исследования и определить наименее изученные его стороны.

Ключевые слова: городская среда, информационные объекты, аспекты изучения. **The summary.** **Sergeeva N.V. Information holding object in the environment of city: research of aspects of consideration of problem.** The article is devoted to consideration of aspects which form the constituents of circle of problem of presentation of information holding object in the environment of city. The such systems analysis allows to designate the multivectorial character of research and define the least studied its parties.

Key words: city environment, informative objects, aspects of study.

Постановка проблеми. Реальність сьогоденного життя вимагає від нас залучення до комунікативних процесів, де споживач інформації вже наділений активною позицією та має можливість впливати на сам процес породження та передачі інформації. Досягнення технічного прогресу, поєднуючись з різними видами проектно-художньої діяльності (архітектура, дизайн, пластичне та кінетичне мистецтва тощо) та синтезуючи в собі засоби виразності інших видів мистецтв (кіно, театр, фотографія, живопис та ін.) все більше формують якість сучасного життя. Нові інформаційні об'єкти громадського середовища, зважаючи на їх значущу соціально-культурну роль, потребують спеціальної серйозної теоретичної та практичної професійної уваги з метою гармонійного поєднання цих об'єктів як середовищем, у якому вони розташовані, так і з різного роду вимогами споживача інформації. Вже саме потрапляння в „зону” міського середовища будь-якого об'єкту дизайну миттєво викликає інтерес та підпадає під критику з боку архітекторів, мистецтвознавців, істориків, психологів а також тих, кого ми називаємо споживачами або „пересічною людиною”. З огляду на це, доцільним буде скористатися доробками широкого кола науковців, які присвячували свої дослідження різним аспектам розгляду питань, пов'язаних з розвитком та формотворенням міського середовища, дизайнерського нашарування міста та поступового включення як його складової об'єктів медіа-дизайну.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Дослідження проведено в межах держбюджетної науково-дослідної програми, яка відповідає постанові Кабінету Міністрів України № 5 від 30 січня 2003 р., на тему „Дизайн України в контексті художньо-проектної культури XIX-XX століть”, номер державної реєстрації УкрІНТЕМ 0106U005387 від 10.05.06 р.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз спеціалізованої літератури та періодичних видань свідчить про наявність великого наукового інтересу до дизайну середовища та до різних аспектів дизайнерських об'єктів в середовищі (міста), який мав місце, головним чином, в період 60-80-х років XX століття. Серед найбільш близьких за проблематикою ємних робіт, можна виділити дисертацію В.Б. Устіна „Визуальная информация в эстетическом формировании городской среды (опыт исследования художественного решения информационных систем)” [1]. Автором, на основі детального аналізу практичного й теоретичного досвіду того часу, виявлено об'єктивні закономірності художнього вирішення розташованих в міському середовищі інформаційних об'єктів, розглянуто особливості художньо-образної мови візуальної інформації, завдання, фактори, структуру, засоби побудови її ансамблевої композиції. Але, нажалю, у зв'язку зі значними змінами (у середовищі, суспільстві, свідомості людства та рівні технологічних можливостей), які відбулися за останні 20 років, дослідження В.Б. Устіна потребує суттєвого поглиблення та співвіднесення багатьох аспектів інформаційних об'єктів громадського середовища міста щодо вимог і можливостей сьогодення. Сучасні ж дослідження у цьому напрямі, в своїй переважній кількості, лише окреслюють існування проблеми та загострюють увагу на необхідності винайдення шляхів її вирішення, або стосуються окремих сторін розгляду (дизайну) тих чи інших об'єктів представлення інформації в громадському середовищі.

З чого **мета роботи** полягає у виявленні, формулюванні та розгляді аспектів, які формують складові кола проблеми представлення інформаційних об'єктів у середовищі міста – продуктів діяльності на стику декількох видів художньо-проектної творчості.

Виклад основного матеріалу. Необхідність вивчення та врахування існуючого досвіду з представлення візуальної інформації, її участі в естетичному та функціональному формуванні гармонійного середовища відсилають нас до розгляду *історичних аспектів* означеної проблеми. Відомий науковець і дослідник у галузі дизайну С.О. Хан-Магомедов, аналізуючи роль дизайну в формуванні міського середовища в цілому, підкреслює те, що „зі змінами архітектурного фону та умов життя в місті змінювалась не тільки роль предметного наповнення у формуванні художнього обличчя міського середовища, але й співвідношення засобів та прийомів художньої виразності в архітектурі та в дизайні міста” [2].

В свою чергу Є.А. Заєва, досліджуючи досвід середовищного мистецтва міських центрів, зазначає, що саме ускладнення структури

міського життя, починаючи з другої половини ХХ століття, „примусило шукати нові форми взаємовідносин людини та середовища” [3, с.24]. Погоджуючи свої міркування з дослідженнями А. Іконнікова, Н. Соловйова, О. Генісаретського, Є.А. Заєва через „художню діяльність” щодо раціональної організації середовища, „мистецтво міста”, „візуальну культуру” виводить визначення терміну „середовищне мистецтво”, в якому поєднані притаманні предметно-просторовому середовищу міського центру види художньої діяльності.

Так, огляд історичних аспектів включення елементів дизайну в середовище міста підтверджує важливість їх ролі в формуванні художнього вигляду міського середовища зокрема та відображенні культурних процесів в цілому, а також виявляє тенденцію до постійного розширення сфери функціонування середовищного мистецтва через збагачення засобів художньої діяльності та виокремлення тих чи інших його видів.

Аспекти взаємодії архітектурного середовища та об’єктів дизайну умовно можна поділити на проблеми дизайну історично складеного (сталого) міського середовища, загальні проблеми дизайну в середовищі міста та перспективи дизайну міського середовища. До першої групи аспектів відносяться дослідження О.В. Сазікова [4], М.В. Бєвза [5], П.А. Нагорного [6], де доводиться необхідність врахування дизайнером тих естетичних концепцій, на основі яких виникло та розвивалося окремо взяте місто.

Серед робіт другої групи аспектів, до якої віднесено широке коло питань взаємодії дизайнерських об’єктів й архітектурного середовища, можна виділити дослідження Д.А. Азрікана [7], Є.В. Асса [8], О.Л. Бєляєвої [9], С.О. Хан-Магомєдова [2], В. Шимко [10], В.Д. Ангєлова [11], Т.В. Малік [12], А.С. Дрікєра [13], А. Лєлєке [14] П.А. Нагорного [6], В. Сьомкіна [15] та ін. На жаль, не зважаючи на різну часову належність цих робіт (з другої половини ХХ століття по теперішній час), більшість з авторів констатує наявність великої кількості проблем у відносинах дизайну і міста та недостатність серйозної професійної уваги до них. Вирішення цих проблем покладається, головним чином, на дизайнера, який в процесі проектування того чи іншого об’єкту дизайну у середовищі міста повинен керуватися запропонованими підходами, методиками та дизайн-програмами. Що ж стосується визнаних на сьогоднішній день одними з найактуальніших та визначальних інформаційно-комунікативних питань сучасного середовища, то саме вони є малодослідженими й потребують детального розгляду середовищного, технологічного та інших факторів впливу на формування інформаційних об’єктів і структур.

Естетичні аспекти формування середовища міста та його дизайнерського нашарування, розглянуті в роботах А.В. Іконнікова [16], В.Д. Ангєлова [11], А. Капра [17], М.Я. Сарафа [18], С.С. Арзуманяна [19], О.І. Мостєпанєнко [20], Н.М. Багачєвої [21], В.О. Родіна [22],

І.І. Стронцової [23], А.А. Григорницької [24] та інших, дозволили в повній мірі досягнути важливості врахування цієї складової в процесі формування гармонійного життєвого оточення. В ході дослідження виявлено, що естетичне сприйняття дизайнерських об'єктів, систем і комплексів предметно-просторового середовища залежить від цілої низки супутніх настанов (функціональних, образних, соціокультурних, психологічних, семіотичних тощо), якими вони наділені, а також від конкретних ситуаційних особливостей та чуттєво-психологічного стану людини. В свою чергу, інформаційні, рекламні об'єкти, які є важливою складовою дизайнерського нашарування міста, впливаючи на якість міського благоустрою, приймають найактивнішу участь у формуванні та сприйнятті всього зовнішнього вигляду середовища міста.

В окрему групу можна виділити значну кількість робіт, пов'язаних з **колеристичними аспектами** формування середовища міста. Розгляду проблеми створення оптимального кольорового клімату предметно-просторового середовища людини присвячені дослідження Л.Н. Миронової [25], А.В. Єфімова [26], [27], [28]. Вивчення цих теоретичних та практичних досліджень дозволяє нам говорити про колір не тільки як про невід'ємну властивість візуального сприйняття форми об'єкту, а й як про потужний засіб для досягнення бажаного результату в процесі роботи над площиною, об'ємом, простором, створенням певної емоційної виразності та як про ознаку стилю й показник певного рівня емоційної культури народу. Виявлено, що естетичні можливості кольору, його сполучень можуть по-різному проявляти себе в залежності від тону, світлоти, яскравості та насиченості, а також, завдяки своїм новим особливостям, набувати якісно нового звучання в сучасних видах дизайн-діяльності.

Важливими в розробці даного дослідження виявилися статті та наукові праці, пов'язані з проблемами **синтезу** (кольору і світла, світла і руху, світла і музики тощо) в дизайнерських формах [29], [20], [30], [31]. В результаті їх аналізу бачимо, що поєднання досягнень та зусиль різних галузей науки, техніки, надбань мистецтва, дозволяє знаходити якісно нові підходи до формування предметно-просторового середовища людини, вирішуючи при цьому важливі естетичні, емоційно-психологічні, організуючі, інформаційні та інші завдання. Необхідно також зауважити, що „поряд з глибокою диференціацією мистецтв та жанрів всередині кожного з них в останнє століття набула явних рис тенденція до їх якісно нового синтезу” [30, с.12], де розвиток естетичних засад нового мистецтва напрямку пов'язаний з розвитком матеріально-технічних можливостей.

Зважаючи на суміжну природу інформаційних об'єктів, проаналізовано ряд робіт, що пов'язані з такими **видами дизайну** як графічний [32], [33], [34], та середовищний (дизайн середовища) [10], [12], а також їх різновидами.

Так, спираючись на визначення графічного дизайну, де він розглядається як „підсистема дизайн-діяльності, як діяльність щодо організації інформаційного аспекту предметно-просторового середовища, яка є наближеною за своєю природою до засобів масової комунікації” [33, с.11], в цілому можна говорити про наявність спільного в меті й цілях з дизайном медіа-об’єктів. Разом з тим, обумовлена Н.А. Павловою потреба у розширенні професійної сфери діяльності дизайнера-графіка, виявлення ряду питань, які вже не належать до компетенції фахівців з графічного дизайну, дозволяють звернути увагу й на певні відмінності цих двох видів дизайн-діяльності.

Безумовно, проектування того чи іншого об’єкту, розташованого у середовищі міста потребує застосування середовищного підходу, який передбачає в якості визначального фактору розгляд діяльності й поведінки людини, зв’язує окремі елементи середовища в цілісність. Але, з огляду на вкрай широку орієнтацію середовищного дизайну, котра стосується різних сфер матеріально-художньої культури – архітектури, промислового дизайну, прикладного мистецтва, мистецтва експозиції, театру, кіно тощо, архітектор-дизайнер просто не може бути настільки універсальним спеціалістом. Адже кожен середовищний об’єкт, будучи при цьому частиною середовищної структури, низки структур, має свої певні особливості та потребує особливого підходу в процесі проектування.

В ході дослідження різних *інформаційних аспектів* об’єктів мистецтва, дизайну [35], [16], [36], [37] бачимо, що вони умовно можуть бути поділені на внутрішні та зовнішні, тобто, відповідно, на інформацію, яку безпосередньо несе в собі форма об’єкту та інформацію, яка є додатковим функціональним навантаженням форми.

Так, на думку І.А. Добрициної [37], склад системи візуальної комунікації являє собою спроєктовані як цілісність графічну частину (шрифти, знаки, карти, схеми, колір та композиція графічних елементів) і художньо-конструкторську частину (всі види необхідних носіїв графічної інформації). Основними ж завданнями в роботі проєктувальника систем візуальних комунікацій є:

- відображення устрою середовища та його змістової структури в орієнтуючій інформації про неї, втілення цієї інформації в графічну форму, вибір того чи іншого способу графічної інтерпретації змісту та створення системи графічних позначень (словесних, піктографічних, колірних), які передають образ середовища;
- включення інформації в середовище – створення системи носіїв, враховуючи середовищний контекст (аналіз території, для якої проєктується система, врахування етичної та естетичної сторони включення елементів системи в місто – уважне відношення до поєднання стильових особливостей контексту і графічних включень).

Таким чином, процес проектування візуальних комунікацій, міської графіки вимагає залучення професіонала-графіка, дизайнера та архітектора.

Технологічні аспекти формоутворення інформаційних об'єктів, котрі, як правило, обумовлені поєднанням проектної діяльності створення повідомлень в електронному цифровому середовищі та їх подальшому представленні в громадському середовищі міста, на сьогоднішній день, є найбільш складними та малодослідженими. В даному випадку, складність означеного процесу полягає не тільки в поєднанні та врахуванні всіх сучасних експозиційних прийомів і технологій, а й в можливості підкорення технологічних аспектів певному дизайнерському задуму та гармонійного поєднання всіх інших необхідних формоутворюючих факторів. Так, присвячуючи свої статті різним питанням візуалізації в дизайні, розглядаючи їх інструментальний аспект, С.В. Вергунов наголошує на тому, що результат використання (як позитивний, так і негативний) нових технологій визначається виключно тим, хто і з якою метою їх застосовує. На його думку, „працюючи за допомогою комп'ютерної техніки, необхідно вміти малювати, як і руками, вміти просторово мислити, знати основні закони композиції, кольорознавства, живопису, розуміти принципи побудови схеми освітлення об'єкту чи сцени, тобто досконало володіти тими ж засобами композиції, котрими володіє дизайнер, який працює „вручну” [38, с. 12].

Іншою складовою проблеми постає адекватне донесення і представлення створеного дизайнером інформаційного повідомлення в громадському середовищі міста, зумовлене декількома обов'язковими умовами: по-перше – це є врахування впливу всіх природних факторів на протязі тієї чи іншої пори року, архітектурного оточення тощо; по-друге – усвідомлення необхідності представлення такого інформаційного об'єкту як цілісності (наприклад, графічної та конструкторсько-технологічної його частин). І якщо, скажімо, технології створення якісного, з точки зору дизайну, інформаційного повідомлення в газетних чи журнальних виданнях, в телевізійному просторі чи в Інтернет-середовищі приділено достатньо дослідницької уваги, то саме інформаційні об'єкти в міському середовищі, в цьому відношенні, є найбільш маловивченими.

Соціально-культурні аспекти художнього конструювання предметного середовища, як одна з найважливіших проблем його гармонізації, розглянуті в дисертаціях О.П. Єрмолаєва [39], О.О. Сибірякової [40], О.Ю. Оленіної [41]. В результаті їх вивчення бачимо, що важливе соціально-культурне значення ролі інформаційних об'єктів, представлених в певному громадському середовищі, обумовлене їх найактивнішою участю в численних питаннях, котрі є пов'язаними з проблемами ідентифікації, естетизації, глобалізації та багатьма іншими в сучасному суспільстві. І те, що на сьогодні вже відбувся „перегляд існуючих раніше парадигм комунікативного процесу та перенесення акценту із „суб'єкт-

об'єктних" на „суб'єкт-суб'єктні", де отримувача інформації (реципієнта) вже наділяли активною позицією, що впливає на сам процес породження та передачі інформації" [42, с. 3], надає об'єктам медіа-дизайну додаткових важелів у можливостях вирішення цих проблем.

В процесі роботи над даним дослідженням постало необхідністю й врахування численних *психологічних аспектів*, котрі так чи інакше пов'язані з його темою. Так, Л.Я. Дорфман у статті „Психология искусства в зеркале культурно-исторического и естественнонаучного подходов" [43] говорить, що якщо естетика стверджує естетичну сутність мистецтва, а соціологія, культурологія і т.д. займаються пошуками його відповідно соціологічного, культурологічного і т.д. коренів, то психологія покликана виявити та виокремити в мистецтві його психологічну сторону й здійснити її теоретичні та експериментальні дослідження.

В.А. Рач, автор монографії „Візуалізація інформації: психологічний та організаційний аспекти" [44], зазначає, що психологічний вплив візуалізованої інформації виявляється в процесах переробки візуалізованих повідомлень – емоціях, думках, можливих рішеннях, що зумовлюють конкретні поведінкові акти сприймаючих, а також у ставленні людини до отримуваних повідомлень, її емоціях та почуттях. Так, розглянуті психічні процеси засвоєння інформації, поділені на когнітивні (відчуття, мислення, сприймання, увага, пам'ять), емоційні (любов, радість, щастя, смуток, провина, здивування, страх, огида тощо), поведінкові (мотиви, потреби, воля, дії, вплив).

До технологій візуалізації тексту В.А. Рач віднесені: психографіка, психотехнологія ілюстрацій, психолінгвістика тексту, психологія освітленості, психологія кольору та колірних поєднань, психологія форми. Приділена увага й психології візуальних допоміжних засобів, під якими маються на увазі плакати, схеми, слайди, проектор, білі дошки, епідіапроектор, збірні візуальні засоби (магнітні, прорізні або шпилькові дошки), відеоролики, окремі предмети, діючі моделі. Також розглянуті й деякі особливості гіпнотичного підходу та нейролінгвістичне програмування (NLP) в представленні інформації, котре спирається на три типи сприйняття дійсності людиною: візуальний, аудіальний, кінестетичний.

Необхідно зауважити, що проблема візуалізації інформації в громадських середовищах, яка має свої певні особливості, (в тому числі з огляду на її психологічні та організаційні аспекти) в означеній монографії В.А. Рач не висвітлювалась.

Висновки. Важливість кожного з розглянутих аспектів доводить велику відповідальність питання розташування інформаційних об'єктів у середовищі міста. Специфіка процесу проектування таких об'єктів обумовлює необхідність його виділення в окремий вид дизайн-діяльності, який узагальнював би зусилля графічного, промислового (предметного) та середовищного видів дизайну, де вивчення означених складових

проблеми має стати неодмінною складовою передпроектного аналізу та передумовою формування дизайн-концепції. Поняття середовища, в даному випадку, являє собою зв'язуючу ланку між завданнями формування й організацією життєдіяльності людини.

Подальший напрямок дослідження планується зосередити на класифікації інформаційних об'єктів та виявленні основних факторів впливу на їх формування.

Література:

1. Устин В.Б. Визуальная информация в эстетическом формировании городской среды (опыт исследования художественного решения информационных систем). Дис. ... канд. искусствоведения / В.Б. Устин. – М., 1984. – 173 с.
2. Хан-Магомедов С.О. О роли элементов дизайна в формировании художественного облика городской среды: опыт истории и некоторые проблемы / С.О. Хан-Магомедов // Техническая эстетика. – 1980. – № 6. – С. 11-13.
3. Заева Е.А. Опыт исследования «средового искусства» городских центров: Дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.05 / Е.А. Заева. – М., 1991. – 164 с.
4. Сазиков О.В. Проблемы дизайна исторически сложившейся городской среды: Дис. ... канд. искусствоведения / О.В. Сазиков; МГХПУ им. С.Г. Строганова. – М., 2000. – 128 с., 30 ил.
5. Бевз М.В. Архітектурно-містобудівне середовище центру історичного міста: ергодизайнерський аспект // Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв: Зб. наук. пр. / За ред. Даниленка В.Я. – Харків: ХДАДМ, 2005. – № 8. – 112 с.
6. Нагорний П.А. Дизайн архітектурного середовища історичних кварталів міста: Автореф. дис. ... канд. архітектури: 18.00.01 / П.А. Нагорний; Харків. держ. технічний ун-т будівництва та архітектури. – Х., 2004. – 23 с.
7. Азрикан Д.А. Город как объект дизайна / Д.А. Азрикан // Техническая эстетика. – 1979. – № 1. – С. 11-12.
8. Асс Е.В. Дизайн в пространстве и жизни города / Е.В. Асс // Техническая эстетика. – 1980. – № 6. – С. 1-5.
9. Беляева Е.Л. Дизайн в современной среде города / Е.Л. Беляева // Техническая эстетика. – 1980. – № 6. – С. 16-19.
10. Шимко В. Что такое «ДАС»? / В. Шимко // АСД/АСД. – 2003. – № 3. – С. 68-71.
11. Ангелов В.Д. Дизайн в эстетическом формировании городской среды: Автореф. дис. ... канд. искусствоведения / В.Д. Ангелов; МВХПУ (б. Строгановское). – М., 1980. – 26 с.
12. Малік Т.В. Історія дизайну архітектурного середовища: Навч. посібник / Т.В. Малік. – К.: КНУБА, 2003. – 192 с.
13. Дрикер А.С. Архитектура как пионер искусства нового рода / Искусство в контексте информационной культуры. М.: Смысл, 1997. – 205 с. – С. 158-162.
14. Лелеке А. Малые формы в городе и дизайн / А. Лелеке // Техническая эстетика. – 1968. – № 2. – С. 13-15.
15. Сьомкін В. Проблеми і перспективи дизайну міського середовища / В. Сьомкін // Пластичне мистецтво. – 2002. – № 1. – С. 62-65.
16. Иконников А.В. О “правдивости” форм предметно-пространственной среды / А.В. Иконников // Техническая эстетика. – 1981. – № 6. – С. 6-11.
17. Капр А. Эстетика искусства шрифта: Пер. с нем. / А. Капр. – М.: Книга, 1979. – 125 с.

18. Сараф М.Я. Эстетические принципы пластического формообразования (опыт анализа теоретических концепций): Автореф. дис. ... канд. фил. наук. – М.: МГУ, 1968. – 13 с.
19. Арзуманян С.С. Эстетическая организация предметной среды / С.С. Арзуманян, отв. ред. Н.З. Чавчавадзе. – Ер.: Изд-во АН АрмССР, 1988. – 118 с.
20. Мостепаненко Е.И. Свет как эстетический феномен: Автореф. дис. ... канд. философских наук: 09.00.04 / Е.И. Мостепаненко; Ленинград. ордена Ленина и ордена Трудового Красного Знамени гос. ун-т им. А.А. Жданова. – Л., 1986. – 17 с.
21. Богачева Н.М. Эстетические проблемы рекламы: Автореф. дис... канд. философских наук / Н.М. Богачева; МГУ им. Ломоносова. – М., 1968. – 21с.
22. Родин В.О. Эстетическая ценность дизайна: Автореф. дис. ... канд. философских наук: 09.00.04 / В.О. Родин; МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1985. – 24с.
23. Стронцова И.И. Продукт дизайнера как эстетический предмет: Автореф. дис. ... канд. философских наук / И.И. Стронцова; МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1968. – 17с.
24. Григорницька А.А. Естетосфера сучасного дизайну: Автореф. дис. ... канд. філософських наук: 09.00.08 / А.А. Григорницька; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2005. – 17с.
25. Миронова Л.Н. Цветоведение / Л.Н. Миронова. – Мн.: Выш. Шк., – 1984. – 256с.
26. Ефимов А.В. Колористика и проблемы формирования предметно-пространственной среды / А.В. Ефимов // Техническая эстетика. – 1978. – № 12. – С. 1-3.
27. Ефимов А.В. Колористика старых районов города / А.В. Ефимов // Техническая эстетика. – 1981. – № 4. – С. 18-23.
28. Ефимов А.В. Цвет в предметной среде. Актуальные проблемы / А.В. Ефимов // Техническая эстетика. – 1988. – № 12. – С. 1-3.
29. Колейчук В.Ф., Лаврентьев А.Н. Научно-практический семинар “Цвет и свет в дизайне” / В.Ф. Колейчук, А.Н. Лаврентьев // Техническая эстетика. – 1985. – № 11. – С. 25-27.
30. Галеев Б. Свет – музыка – архитектура / Б. Галеев // Декоративное искусство СССР. – 1970. – № 6. – С. 12-17.
31. Михайленко В.И. Принципы светокинетического моделирования в дизайне: Дис. ... канд. искусствоведения / В.И. Михайленко. – Л., 1990. – 152с.
32. Кричевский В.Г. Мир графики глазами дизайнера / В.Г. Кричевский // Техническая эстетика. – 1986. – № 8. – С. 10-15.
33. Павлова Н.А. Принципы структурообразования двухмерных объектов графического дизайна: Автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.06 / Н.А. Павлова; С.-Пб высшее художественно-промышленное училище им. В.И. Мухомовой. – С.-Пб, 1994 – 25 с.
34. Черневич Е.В. Исследование языка графического дизайна: Автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.06 / Е.В. Черневич; ВНИИТЭ. – М., 1975. – 16 с.
35. Афасижев М.Н. О природе художественной информации / М.Н. Афасижев // Искусство в контексте информационной культуры. – М.: Смысл, 1997. – 205 с. – С. 7-16
36. Дизайн и изобразительная информация: Визуализация – актуальная проблема современной культуры / Круглый стол / Техническая эстетика. – 1983. – № 12. – С. 3-12.
37. Круглый стол: Графика в городе // Техническая эстетика. – 1986. – № 2. – С. 11-29.
38. Вергунов С.В. К вопросу о дизайне и проблемах визуализации. Инструментальный аспект // Вісник Харківської державної академії дизайну і

- мистецтв: Зб. наук. пр. / За ред. Даниленка В.Я. – Харків: ХДАДМ, 2006. – № 4. – 140 с.
39. Ермолаев А.П. Социально-культурные аспекты художественного конструирования предметной среды: Автореф. дис. ... канд. искусствоведения: 17.00.06 / А.П. Ермолаев; ВНИИТЭ. – М., 1974. – 21 с.
40. Сибірякова О.О. Відеокомунікація в структурі сучасної культури: еволюція впливу на людину: Автореф. дис. ... канд. історичних наук: 17.00.01 / О.О. Сибірякова; Київ. держ. ун-т культури і мистецтв. – К., 1998. – 13 с.
41. Оленіна О.Ю. Реклама як явище художньої культури: Автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.01 / О.Ю. Оленіна; Нац. музична академія України ім. П.І. Чайковського. – К., 1999. – 20 с.
42. Тепляков М.М. Психосемантичний аналіз ефективності засобів комунікативного впливу: Автореф. дис. ... канд. психологічних наук: 19.00.01 / М.М. Тепляков; Ін-т психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К., 2002. – 20 с.
43. Дорфман Л.Я. Психология искусства в зеркале культурно-исторического и естественнонаучного подходов / Искусство в контексте информационной культуры. М.: Смысл, 1997. – 205 с. – С. 23-31
44. Рач В.А. Візуалізація інформації: психологічний та організаційний аспекти / В.А. Рач. – Луганськ, 2000. – 160 с.